

звільнення, якщо таких підстав немає (пункт 44).

З огляду на зазначене, положення частини п'ятої статті 176, частини першої статті 183 КПК України, на нашу думку, потребують перегляду. Відповідні положення мають бути або розширеними (щодо кількості злочинів, у вчиненні яких підозрюється особа з урахуванням ступеню їх тяжкості), або ж виключеними (для того, щоб забезпечити рівність осіб, а також гарантувати права осіб на свободу та особисту недоторканість).

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. №4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – №9–10, №11–12, №13. – Ст. 88.

2. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. №2341-III // Відомості Верховної Ради України – 2001. – №25. – Ст. 131.

3. Загальна декларація прав людини від 10 груд. 1948 р. // Офіційний вісник України. – 2008. – №93. – Ст. 3103.

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листоп. 1950 р. // Голос України. – 2001. – 10 січ.

5. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 груд. 1966 р. [Електронний ресурс] // офіц. веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

6. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Смірнова проти Росії» від 24 лип. 2003 р. [Електронний ресурс] // веб-сайт «Европейская конвенция о защите прав человека: право и практика». – Режим доступу: <http://www.echr.ru/documents/doc/new/004.htm>.

7. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Корнєв і Карпенко проти України» від 21 жовт. 2010 р. // Офіційний вісник України. – 2011. – №31. – Ст. 1338.

УДК 343(043.2)

Навроцький В.О.,

д.ю.н., професор, член-кор. НАПрН України,
Львівський держаний університет внутрішніх справ,
Український католицький університет, м. Львів, Україна

ЧИ ОХОПЛЮЄ ЗЛОЧИННЕ ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ ДІЇ, ВЧИНЕНІ З ВИХОДОМ ЗА МЕЖІ НАДАНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ?

У теорії кримінального права України та правозастосувальній практиці існувала усталена позиція, згідно якої зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України) охоплювала вчинення діянь, які перебували в межах компетенції службової особи, які вона, загалом, могла вчиняти, виходячи зі свого службового статусу. А перевищення

влади або службових повноважень (ст. 365 КК України) означало вчинення дій, які виходили за межі повноважень, тобто таких, які а) вчинені даною службовою особою при тому, що повноваження їх виконувати мала вищестояща службова особа; б) виконані одноособово, за умови, що рішення про них міг приймати колегіальний орган; в) здійснені без наявності особливих умов, обставин, за наявності яких допускається їх виконання; г) неправомірних взагалі – які ніколи та ні за яких умов не може здійснювати жодна службова особа.

Правильність такої позиції не викликала жодного сумніву з урахуванням чинного на відповідний період законодавства. Однак, Законом України №46-VII від 21.02.2014, ст. 365 КК викладена у новій редакції – зараз ця стаття передбачає відповідальність за перевищення влади або службових повноважень лише працівником правоохоронного органу. Відтак виникло питання, що означають ці зміни для тих службових осіб, які не є працівниками таких органів. У Україні сформувався підхід, згідно якого такі зміни означають декриміналізацію діянь таких осіб, та що відповідна норма має зворотну дію. На його основі обґрунтовувалося безпідставність засудження за перевищення службових повноважень відомих політичних діячів, зокрема, Ю. Тимошенко, В. Луценка.

Проте більш уважний і неупереджений аналіз дає підставу для іншого підходу. Він полягає у тому, що з урахуванням законодавчих змін зловживання владою або службовим становищем, вчинене службовими особами, які не є працівниками правоохоронного органу охоплює дії вчинені:

1) в межах наданих повноважень;

2) з виходом за межі своїх повноважень – таких, які, загалом, відносяться до перевищення влади або службових повноважень.

Тобто, наслідком змін у редакції ст. 365 КК стало те, що відповідні дії службових осіб, які полягають у виході за межі наданих повноважень (вчинення дій поза компетенцією), стали охоплюватися ст. 364 КК. Аргументи на користь такої позиції наступні:

– у загальновизнаному розумінні поняття «зловживання» охоплює собою будь-яку шкідливу, заборонену поведінку – яка полягає як в діях, що загалом дозволені (їх можна вчиняти, вони перебувають у межах повноважень), але стають злом з урахуванням цілей такої поведінки, так і в діях, що виходять за межі компетенції. Кримінальні закони більшості зарубіжних держав взагалі не розрізняють поняття «перевищення» повноважень та «зловживання» ними – всі дії особи, які вона виконує використовуючи свій особливий статус, охоплюються однією кримінально-правовою нормою. До речі, в КК Польщі відповідне посягання називається «nadużycie»;

– у попередній редакції, яка діяла до набрання чинності Законом №46-

VII від 21.02.2014, ст. 364 КК передбачала загальну норму, а ст. 365 КК – спеціальну. Тому зміни у спеціальній нормі – виключення з неї посягань, які полягали у перевищенні влади не працівниками правоохоронного органу, означає, що вказані діяння стали охоплюватися загальною нормою, передбаченою ст. 364 КК;

– позиція, згідно з якою зміни у ст. 365 КК означали декриміналізацію перевищення влади усіма представниками влади та публічними службовими особами (крім працівників правоохоронних органів), є абсурдною. Адже перевищення влади чи службових повноважень є набагато тяжчим посяганням, ніж зловживання ними (про що свідчить співставлення санкцій ст. 364 та ст. 365 КК і в попередній, і в чинній редакціях). Немає жодних аргументів на користь того, що відповідальність за менш тяжке посягання збережена, а за більш тяжке – виключена. Презумпція раціональності дій законодавця скеровує до єдиного висновку: з 2014 р. в Україні скасована диференціація відповідальності за службові зловживання та перевищення щодо непрацівників правоохоронних органів, проте кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень таких осіб збережена, вона настає за ст. 364 КК;

– всі інші статті КК, які передбачають відповідальність за посягання, що вчинюються особами, які наділені спеціальними повноваженнями, охоплюють як дії в межах компетенції (на вчинення яких особа, загалом, уповноважена), так і з виходом за межі повноважень – які становлять собою їх перевищення (наприклад, ч. 3 ст. 206, статті 210, 211, 219, 232-2, 371–375 КК). Не викликає сумніву, що і норма, передбачена ст. 364 КК, повинна тлумачитися на тих же засадах.

Таким чином,

1. Зміни у КК, внесені Законом №46-VII від 21.02.2014, яким ст. 365 КК викладена у новій редакції, не означали декриміналізацію відповідних діянь усіх інших публічних службових осіб.

2. Вчинення службовою особою діяння у межах своєї компетенції або поза межами компетенції є ключовою ознакою для розмежування злочинів, передбачених ст. 364 та ст. 365 КК. Для перевищення влади або службовим повноважень характерним є явний вихід за межі наданих повноважень. Однак, вказане стосується лише зловживання/перевищення, які допускаються працівниками правоохоронних органів, оскільки їхня відповідальність за вказані діяння диференційована у ст. 364 та ст. 365 КК.

3. Для усіх інших представників влади та службових осіб (які не є працівниками правоохоронних органів) поняття службового зловживання охоплює як дії, вчинені в межах компетенції, так і з виходом за них.

Наведена позиція знаходить підтримку і в правозастовній практиці. Так, далеко непоодинокими є випадки засудження за ст. 364 КК України сільських голів, які одноособово приймають рішення про виділення

земельних ділянок, що є прерогативою колегіального органу – місцевої ради.

УДК 343.97(043.2)

Однолько І.В., к.ю.н., доцент,
Національна академія прокуратури України,
м. Київ, Україна

ВИЗНАЧЕННЯ «ЦІНИ» ЗЛОЧИННОСТІ ЯК КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОКАЗНИК

Дослідження кримінологічного показника «ціни» злочинності обумовлено суперечливими в науці кримінології варіантами розрахунку, що стає на заваді у з'ясуванні дійсних соціальних наслідків злочинності.

Аналізуючи статистичні дані, слід зазначити, що упродовж останніх п'яти-десяти років рівень злочинності поступово зростає, що прямо пропорційно зростанню її ціни. Так, за січень-грудень 2018 року обліковано 487133 кримінальних правопорушень (січень-грудень 2017 року – 523911). Незважаючи на те, що кількість облікованих кримінальних правопорушень зменшується, а якісні показники та суми завданих збитків збільшуються. Відповідно до Розділу 9. Відомості про матеріальні збитки, їх відшкодування та вилучення предметів злочинної діяльності (провадження, за якими закінчені розслідуванням), сума завданих збитків у 2018 році склала 8800246,75 грн (2017 – 18572335,44 грн), з яких відшкодовано 2032827,84 грн (2017 рік – 1607587,33 грн) [1, с. 9].

Проте у зміст «ціни» злочинності як кримінологічного показника не можуть бути віднесені тільки завдані збитки та суми їх відшкодування, зазначені у статистичній звітності правоохоронних відомств. Виходячи з офіційних показників, постає нагальна потреба у дослідженні питань щодо обчислення сумарних наслідків злочинності на окремій території протягом звітного періоду.

Вчені: Ю.М. Антонян, М.М. Бабаєв, О.О. Бандурка, М.М. Биргеу, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, Л.М. Давиденко, І.М. Даньшин, Т.А. Денисова, О.М. Джужа, В.М. Дрьомін, А.П. Закалюк, В.С. Зеленецький, О.Г. Кальман, О.М. Костенко, О.Г. Кулик, О.М. Литвак, О.М. Литвинов, В.В. Лунєєв, Т.В. Мельничук, П.П. Сердюк, Н.В. Сметаніна, В.І. Шакун, Д.А. Шестаков та інші у своїх дослідженнях відобразили ціну злочинності як кримінологічний показник. Означені праці є важливим розробками у дослідженні кількісних та якісних показників злочинності, проте у роботах авторів тільки опосередковано надано характеристику в межах конкретної групи злочинів, а сучасні умови українського суспільства потребують нового відображення